

ratio ex aliqua relatione dependet. Et quid hujusmodi habitus ad aliquid sunt, et in ad aliquid non datur motus, neque generatio, neque alteratio (ut in quinto libro probatum est) manifestum est quod ad hujusmodi habitus non datur alteratio primo et per se. » Quæ consequentia consistit in hoc, quod licet habitus non sit relatio, si tamen habitus aliquis, vel dispositio detur, quæ consurgit ex plurium coordinatione, et supponendo eorum relationem inter se, et convenientiam ut sanitas, et pulchritudo, et alia similia, tunc propter illius relationis exigentiam non poterit immediate, et per se primo dari motus ad talem habitum, sed primo dabitur ad qualitates illas, seu res, ex quarum convenientia, et coordinatione, seu relatione resultare debet, et sine qua dari non potest.

XII. Hanc eandem sententiam Aristotelis et definitionem Augustini quæ pro genere virtutis ponit qualitatem, sequuntur omnes philosophi et theologi communiter, et videri possunt interpretes D. Thomæ super hanc quæstionem LV, Cajetanus, Conradus, Medina hic, Lorca disputation. XVIII; Montesinos disputatione xxxvi, quæst. 1; Vazquez ubi supra; Curiel super istum articulum primum, dubio unico.

XIII. Fundamentum hujus sententiæ tradi potest; tum in generali loquendo de omni virtute etiam intellectuali, et de infusa, et acquisita; tum in speciali loquendo de sola virtute morali. In primo sensu credo quod nec Scotus, neque aliquis alius negat omnem virtutem, etiam intellectualem, esse habitum formaliter loquendo, et non solum præsuppositive, et quasi subjective. Nam in virtutibus intellectualibus, ut sapientia, et scientia, cessat ratio, et fundamentum Scoti, quia tales habitus non sunt indifferentes ad

verum et falsum, certum vel incertum, sicut ipse putat habitus morales esse indifferentes ad bonum et malum, quia in scientiis ordo ad objectum scibile non specificat habitum, nisi in quantum evidenter est cognoscibile, quia non est objectum scibile nisi prout deducibile ex principiis evidentibus, et certis; ergo objectum illud hoc ipso quod specificat habitum ut scibile, specificat illum ut evidenter deducibile ex principiis evidentibus, ergo non potest talis habitus mutari in aliquid incertum, et opinabile, nisi mutetur tota specificatio, et essentialis ratio talis habitus, quia non manebit scientia, sed opinio. Et sic ratio ipsa habitus in talibus virtutibus non se habet tamquam subjectum, quod potest transire de uno in aliud, sed tamquam genus.

XIV. Loquendo autem in secundo sensu de virtutibus moralibus, aut saltem quæ non sunt pure intellectuales, in primis ostenditur in prudentia quod non currit in illa eadem ratio, quæ in virtutibus moralibus, quæ sunt in voluntate, ut non habeant habitum pro genere, sed pro subjecto, quia in aliis virtutibus invenit Scotus hoc effugium, quod tales virtutes non habent bonitatem moralem ex se, et ab intrinseco, sed ex denominatione extrinseca, et subordinatione ad legem, ad prudentiam, etc. possuntque mutari de bono in malum, et e contra mutatis istis denominationibus. At vero in prudentia hoc non potest reperiri, nec ipsa potest mutari per extrinsecam denominationem de bono in malum, quia si ipsa non haberet per se intrinsece ordinem ad bonum morale, et ad regulam bonitatis, et consequenter esset in se intrinsece bona, quia ordo iste bonitas est, sequeretur, quod deberet habere istam bonitatem per participationem, et denominationem ab alio, et ex

conjunctione ad alium habitum, vel ad aliud principium, unde illi talis denominatio proveniret. Ex quo sequeretur quod ipsa prudentia non esset regulans, et dirigens virtutes; sed regulat, a et directa ab alio habitu.

XV. Et de illo habitu rursus inquiram, an ex propria ratione intrinseca habeat bonitatem moralem, seu ordinem ad regulam bonitatis; an ex participatione alterius habitus, vel principii. Si hoc secundum, erit processus in infinitum, quia de quocumque habitu id inquiram. Si dicatur primum, jam habemus intentum, quod aliqua virtus, scilicet prudentia, vel illa, quæ dat regulam reliquis virtutibus, non ex denominatione extrinseca, quæ possit mutari de bono in malum, sed per intrinsecum ordinem ad regulam et objectum bonum id habet, quia debet ille ordo esse immutabilis, et invariabilis in prudentia, vel in illa virtute regulante alias; ergo debet esse intrinsecus illi, et non per extrinsecam denominationem conveniens ita taliter, quod possit oppositum convenire, quia alias prudentia ipsa non esset regulans, sed ab alio acciperet denominationem extrinsecam regulandi, quod tamen omnino stare non potest, quia sicut scientia in speculabilibus procedit ex principis propriis ad deducendas conclusiones lumine illativo ex principiis deducto, ita procedit prudentia ex principiis practicis deducendo regulationem, quæ hic et nunc facienda est in electione virtutum; ergo sicut in scientiis non est extrinseca denominatio, sed intrinseca habitudo, et ordo talia principia respicere, et ex eis deducere conclusiones scibiles, ita non erit in ipsa prudentia denominatio extrinseca, sed ordo, et habitudo intrinseca respicere principia practica regulativa boni, et ex

eis elicere per discursum, et iudicium regulationem bonam ipsarum virtutum, quæ sunt in voluntate.

XVI. Deinde loquendo de habitibus, seu virtutibus moralibus infusis similiter ostenditur non habere locum fundamentum Scoti, quia isti habitus supernaturales sunt, et operantur supernaturaliter; ergo non indifferenter ad bonum, et malum, quia supernaturalis habitus non potest operari nisi actum supernaturalem: actus autem supernaturalis malus esse non potest, et peccatum, alias concurreret Deus tamquam auctor supernaturalis ad entitatem materialem peccati, quod est operari ad illum speciali, et supernaturali concursu: repugnat autem quod potentia aliqua operetur supernaturaliter, et ut elevata aliquem actum, in quo tamen fundatur defectus, et aversio a Deo, quod est totaliter oppositum elevationi ad ordinem divinum in eodem actu. Quod si dicatur supernaturalitatem non esse aliquid intrinsecum in actibus, et habitibus supernaturalibus, et sic nullam virtutem, aut actum esse ex sua specie, et essentiali ratione supernaturalem, hoc est negare virtutes ex specie sua, supernaturales, et infusas, de quo inferius nobis agendum est tractando de distinctione virtutum.

XVII. Ex his autem assurgimus ad probandum quod etiam virtutes morales in voluntate residentes essentialiter, et formaliter sint habitus, non autem solum dicantur virtutes per extrinsecam denominationem superadditam ipsi habitui tamquam subjecto. Et primo hoc constat ex opposito fundamento Scoti, quia actus moralis tendit ad objectum quatenus morale per intrinsecam, et veram tendentiam, non per denominationem extrinsecam ipsi superadditam (ut probavimus supra disputat. VIII, art. 1) eo quod mo-

ralitas actus est ordinabilitas tendentiæ, et respectus ejus ad objectum non solum quatenus volitum et appetibile, sed quatenus rationale, seu regulis, et ordinationi rationis subjectum, quæ tendentia, et respectus actui non convenit per extrinsecam denominationem, sed per realem, et intrinsecum ordinem seu proportionem ejus ad objectum. Ergo similiter habitus qui ex talibus actibus generantur, non habebunt rationem moralitatis per denominationem extrinsecam, sed per intrinsecam, et realem inclinationem, seu tendentiam in actu primo ad objectum ut morale, et regulatum per rationem. Et sic ex opposito fundamento Scoti colligimus oppositam conclusionem. Si enim ideo negat virtutem formaliter, et essentialiter esse habitum, quia in actu quo habitus generatur moralitas est denominatio extrinseca, quæ solum habet actum pro subjecto, non pro genere formali, everso hoc fundamento, et ostenso quod actus moralis in quantum moralis non habet actum præcise pro subjecto, nec moralitas est denominatio extrinseca in actu, sed intrinsecus, et realis ordo ejus ad objectum ut regulatum, corrumpit sententia Scoti de habitu ipso quod non sit genus virtutis, sed præcise subjectum.

XVIII. Confirmatur et explicatur hoc exemplo virtutum, quæ sunt in intellectu. Dantur enim in intellectu habitus, qui inclinant in objectum non solum quatenus intelligibile est, sed quatenus sic, vel sic ordinabile et dirigibile, ita quod non habent hanc directionem, aut respectum regulabilitatis per denominationem extrinsecam, et tamquam subjectum illius directionis, sed per extrinsecam, et realem tendentiam ad tale objectum, ut subest tali directioni, ideoque hoc essentialiter pertinet ad talem habitum; ergo

similiter id erit in voluntate, nec aliqua repugnantia reperitur, quod habitus voluntatis non ex denominatione extrinseca, sed per veram et realem tendentiam respiciat objectum ut regulabile, et ordinatum, sicut ipse actus potest respicere, et sicut respiciunt in sua linea, et ordine habitus intellectivi. Antecedens probatur, nam habitus scientificus respicit conclusiones ut deducibiles ex principiis modo artificioso et ordinato per regulas logicæ, et hanc ordinationem in objecto suo non attingit per extrinsecam denominationem, neque illi convenit sic, sed inclinatur ad objectum sic ordinatum per veram, et realem tendentiam, et ordinem habitus scientifici ad tale objectum sic ordinate dispositum, et deductum. Similiter ars est habitus qui fertur in objectum suum, ut artificiose dispositum, et ordinatum, neque hanc inclinationem, et tendentiam habet per aliquam extrinsecam denominationem sed per veram, et realem tendentiam in ipsum, ita quod non habitus subjectum, sed verum genus artis, sicut et scientiæ, et aliorum habituum intellectualium. Ergo eadem ratione non repugnat, quod virtus moralis respiciat objectum ordinatum regulis rationis per veram, et realem tendentiam in ipsum quatenus sic regulabile est, et non per extrinsecam denominationem. Quod exemplum maxime servit pro hac nostra materia, quia sicut effectus artificiales sunt res, ut mensuratæ regulis artis, sic actus morales sunt res ut mensuratæ regulis moris, et prudentiæ, ergo sicut illi etiam ut artificiales respiciuntur ab habitu per intrinsecum, et essentialem respectum, ita et hi in quantum morales.

XIX. Nec est inconveniens, quod per realem actum, et habitum attingatur in objecto aliquid quod in

ipso est respectus rationis, vel privatio, aut denominatio extrinseca: nam per veros et reales actus voluntatis attingimus multa, quæ sunt respectus rationis, aut extrinsecæ denominationes, ut sunt multi honores, quia non nisi in talibus denominationibus consistunt, ut esse judicem, esse doctorem, et similia. Et per intellectum multa, quæ sunt ficta consideramus ut chimæram, et per logicam genera, et species, aliasque intentiones rationis attingimus; ergo non est inconveniens quod dantur actus, et habitus qui per veram, et realem tendentiam respiciant id quod est regulabile per rationem, et morale in objecto, licet in eo sic ordinari a lege, et ratione aliquid intrinsecum, et reale non sit.

XX. Denique ex hoc sumitur ratio quasi a priori hujus sententiæ, quia non repugnat dari habitum, qui per veram, et realem tendentiam respiciat bonum morale, et regulam moralem, imponendo illam, dirigendo voluntatem ad illam, sicut patet in prudentia, quæ formaliter et essentialiter est habitus etiam in quantum virtus prudentiæ est, ut probavimus, et id etiam patet in scientiis, et artibus, aliisque virtutibus intellectualibus, quæ formaliter, et essentialiter sunt habitus, ita quod habent habitum pro genere non pro subjecto præcise; ergo similiter non repugnat ex parte voluntatis dari habitum, qui non per denominationem extrinsecam dicatur moralis, sed per veram et realem tendentiam in objectum regulatum regulis rationis virtus dicatur. Quod autem moralitatem sortitur per veram, et realem tendentiam in objectum, oportet etiam in quantum moralis est, et in quantum virtus habitus sit, si in actu primo tendit, et inclinatur in tale objectum, vel actus si in actu secundo

respicit, quia tendere in objecta per veram, et realem tendentiam proprium est actuum, habituum, et potentiarum. Consequentia probatur, quia sicut requiritur, et datur habitus, qui per modum dirigentis, et regulantis tendat in objectum morale sicut prudentia, neque hoc illi convenit per aliquam extrinsecam denominationem, sed quia vere ejus objectum est, ita requiretur habitus in voluntate qui tendat in objectum morale per modum regulati, et directi a tali prudentia, et ratione. Nec enim minoris difficultatis est, nec minus requirit habitum, hoc quod est obedire et subijci, ac regulari, et sic respicere objectum ut regulatum, quam imperare, et regulam imponere, seu moderari, sicut facit prudentia. Et sicut est perfectio superioris præcipere, et regulare, ideoque potest hoc fieri formaliter per habitum, qui ad id tendat etiam in quantum objectum illud morale est, neque id habet per denominationem extrinsecam, ita est perfectio inferioris regulari, et subijci, atque obedire morali modo, idque valde difficile est voluntati; ergo ad eam difficultatem vincendam etiam in genere morali formaliter, et essentialiter requiret habitum, sicut ad alias difficultates requiritur. Cur ergo in vincendis aliis difficultatibus habitus ponimus formaliter, et essentialiter, in difficultatibus autem moralibus vincendis, quæ tam magnæ sunt non requiretur?

QUID DE SENTENTIA PATRIS VAZQUEZ?

XXI. Licet pater Vazquez nobiscum conveniat in rejicienda Scoti sententia, quod virtus non sit formaliter habitus, sed denominative, ut moralis est, tamen in duobus defi-

cit. Primum, quod habitus solum influat in modum operationis, non in ejus substantiam, et adhuc hoc dato non concludit quod manet idem actus, quando transit de bono in malum per hoc quod non fiat æque prompte, ac delectabiliter nunc atque antea. Secundum est, quod bonitas, vel malitia actus solum consistat in illa extrinseca denominatione rationis.

XXII. Hoc secundum late impugnativimus supra quæst. xviii, disp. viii, art. i, cum constet ex diversa regulatione objecti, sufficienter sumi diversam specificationem in actu, et habitudinem, seu ordinem ad tale objectum sic diversimode regulatum: cum etiam possit dari realis actus, et tendentia ad objectum quod in se est aliquid fictum, aut aliquid rationis, ut multis exemplis ibi ostendimus: imo omnia objecta ficta et chimerica per reales actus finguntur, intelliguntur, vel appetuntur. Nec enim isti actus habent realem tendentiam per ordinem ad objectum realiter in se existens; sufficit quod repræsentative, et intentionaliter existat in aliqua specie, et quidquid realiter repræsentatur, id est, per reales species, realiter etiam intelligitur, id est, per reales actus. Per eosdem ergo realiter potest appeti, et ab illis moralizari, et regulari.

XXIII. Circa primum vero jam supra disputatione præcedenti ostendimus habitum non solum influere in modum actus, sed etiam in substantiam, et speciem, cum constet habitus differe specie penes diversam speciem actuum ad quos inclinant, non solum penes diversum modum delectabiliter, et prompte operandi, hoc enim omni habitui commune est; ergo non solum respiciunt, et influunt ipsum modum actus, sed etiam ipsam substantiam, quia substantia actus, species ejus

est, et secundum hanc speciem distinguuntur habitus specificè; ergo respiciunt illam, ut proprium specificativum: ergo in illam influunt, quia id faciunt habitus in actibus quod eos specificat. Quod autem etiam hoc dato, adhuc non sequatur id quod Vasquez intendit, manifeste probatur; tum, quia multoties actus eo tempore quo incipit prohibitio fit prompte, et delectabiliter, et magis quam ante, ut si quis tempore quo incipit tempus prohibitum comedendi carnes, suavius, et delectabilius, et cum majori alacritate, et attentione incipiat comedere illas, in hoc enim nulla repugnantia est.

XXIV. Tum etiam, quia si ille actus antea procedebat ab habitu prompte et delectabiliter, et modo non procedit, quia non potest delectari secundum rationem si advertat ad illam prohibitionem, licet delectetur secundum appetitum; ergo jam est alius actus, et intrinsece mutatus: nam actum esse promptum, et delectabilem in modo procedendi aliqua perfectio est in ipso actu, id est, aliqua ejus intensio, aut fervor, aut major connaturalitas derivata, et participata ab habitu. Nullus autem actus mutat perfectiones sibi inhærentes, nisi mutatio hæc sibi proveniat ex ipso principio a quo elicitur; ergo oportet quod de novo procedat, aut de novo sibi communicetur, vel tollatur aliquid ab ipsa potentia, a qua emanat, et illud sic emanare, et procedere de novo aliqua intrinseca mutatio est. Et præsertim cum fiat per novam advertentiam intellectus sic de novo proponentis objectum tamquam prohibitum, sic enim ex tali propositione, et advertentia necesse est sequi in voluntate aliquam impressionem et aliquem motum, ex omni enim propositione nova qua movetur voluntas, oportet quod in ipso motu,

seu actu resultet nova aliqua proportio in voluntate cum intellectu, quod utique non sit sine novo actu, vel mutatione in voluntate.

XXV. Ad fundamentum Scoti supra propositum respondetur actus proprios, et elicitos a voluntate non esse bonos, vel malos per extrinsecam denominationem, sed per ipsum intrinsecum, et transcendentalem ordinem, quo actus fertur in objectum ut appetibile, fertur in ipsum ut regulabile a ratione (ut supra late ostendimus disp. viii, articulo i et ii.) Hoc enim quod est objectum esse regulatum a ratione, ejusque regulis subjicibile, licet accidentaliter conveniat ipsi objecto appetibili ut habet bonitatem naturalem, tamen omnino illi adjunctum est, quia ipsum appetibile voluntarium de se natum est regulari regulis rationis. Unde actus voluntatis, qui suo transcendentali respectu, et ordine fertur in objectum appetibile ut potest attingere quidquid appetibili objecto conjunctum est, et ratione talis appetibilitatis natum est convenire, sicut est ista regulabilitas seu moralitas objectiva: sicut visus eodem respectu, et tendentia qua attingit proprium suum objectum quod est coloratum, attingit sensibile commune, quod illi accidit, sicut motum, et quietem, figuram, etc. licet enim hæc accidant colorato, tamen quia illi conjuncta, eodem reali, et transcendentali respectu attinguntur, quo ipsum coloratum, potestque mutari visio si in his accidentalibus conditionibus mutetur objectum, quia diverso modo movet, et sic saltem modaliter, aut individualiter actum visionis mutare possunt. Sic voluntatis actus, qui immediate regulantur apprehensione rationis, eodem respectu, et habitudine qua tendunt in ipsum ut regulatum, et subjectum rationi per quam propo-

nuntur, licet hoc quod est esse regulatum accidentaliter se habeat ad hoc quod est esse bonum: et quia esse cognitum, et ex cognitione regulatum est conditio omnino requisita ad objectum voluntatis, et aut illum concomitans, et consequens, ideo eodem reali respectu quo attingitur unum, attingitur et aliud.

XXVI. Actus vero externi, et non eliciti a voluntate solum denominative participant regulationem rationis, eo scilicet modo quo fuerint voluntarii, et sic in eis non currit id quod in actibus voluntatis, a quibus tamen generantur habitus virtutum, quia virtutes in voluntate sunt, non in potentiis externis. Appetitus tamen sensitivus, quia intrinsece participare potest aliquid de voluntario, et libero, quatenus movetur solum politice a voluntate, et cum quadam resistantia, potest eadem ratione tendere in moralitatem objecti, et per actus suos generare virtutem. De quo infra dicemus, et circa quæstionem lxxiv de subjecto peccatorum.

XXVII. Quare ad argumentum negamus totum quod præsupponit, scilicet quod in actu elicito a voluntate moralitas sit extrinseca denominatio, aut sola relatio prædicamentalis accidentaliter superveniens actui, sed ipsa tendentia in actu ad objectum, illa est quæ constituit moralitatem in actibus elicitis a voluntate, quia illi sunt ex propria ratione, et ex proprio objecto immediate regulabiles a ratione, et consequenter eadem tendentia qua tendunt ad objectum ut bonum bonitate naturali, et appetibili, tendunt ad objectum, ut regulatum a ratione, quia hoc est adjunctum tali objecto, licet accidentaliter se habeat ad ipsam bonitatem naturalem: non enim repugnat attingi aliquod objectum, et accidens illius, sicut in visu attingitur coloratum, et figura